

Fedinec Csilla

Kárpátalja: Változó paradigmák

Transcarpathia: changing paradigms

Research about Transcarpathia has increased its importance providing reliable results. However, it is difficult to change stereotypes that developed in historiography, writings about peripheral regions are considered peripheral because there is little chance to connect them to the common history. It is difficult to perceive the changes of approach, the analyses written in a variety of languages have not been acknowledged by authors writing in major languages or they are not treated in depth but only along ad hoc interests in content or points of view. Such new approaches are needed that are based on research leaving behind national canons and analysing the history of a region situated at the cross-road of several countries and nations. Attempts are needed to make regional history to be noticed and talked about.

Ferenc Molnár, the author of the first essay, is the doctoral student of Modern and Contemporary Hungarian History of the ELTE Doctoral School of History. His research area is about the events of 1848-49 in Co. Máramaros, with special interest in the national relationships within the jurisdiction, military and ecclesiastical history. 80% of the inhabitants of the county were Greek Catholic Ruthens and Romanians; the investigation of their role in 1848-49 led the author to a thorough research in the history of the bishopric of Munkács. The results revealed the inadequacy of the available literature not corresponding to the criteria of up-to-date scholarship. In order to adequately expound the history of the bishopric new research and a critical interpretation of the data were necessary. Taking the above mentioned criteria into consideration, the essay discusses the steps the bishopric of Munkács had taken in order to enhance its material situation as well as its political initiatives to realize its interests in secular and ecclesiastical politics.

The author of the other essay, Sándor Orosz, is a specialist of international relationships. He graduated from the National University of Ungvár (2005) and the Corvinus University, Budapest (2009). His field of research is the internal and foreign polity of Ukraine, Ukrainian national identity and national ideas, the question of nation-building. He is interested in the interaction between Ukrainian foreign politics and national identity. In the present essay he offers an overview of the Ukrainian jurisdiction concerning the borders, maps out the delineation of the borders of the new states after the dissolution of the Soviet Union and inquires into the possibilities the inhabitants have gained when travelling abroad. He pays special attention to the changes that have been caused by the western countries joining the European Union and the creation of the Schengen system. Another interest of the paper concerns the borders of Transcarpathia with Slovakia, Ukraine and Romania comparing the former and the newer regulations, how those have been realized, how the process of transition has developed and what are the consequences. The analysis attempts at pointing out the characteristics of the cross-border traffic in Transcarpathia as mirrored in the Ukrainian legislation and presented in statistics since the disappearance of the iron-curtain to the present days.

A Kárpátalja-kutatás egyre több tudományterületen hoz minden korábbinál színvonalasabb, komolyabb eredményeket, ennek ellenére különösen a történettudományban a sztereotípiák nehezen változnak, a periférikus terület szakirodalmá sok tekintetben periférikus jellegű, hiszen nem épül be szervesen a köztörténetbe, nehéz tetten érni a szemléletmód változását, a különböző nyelveken született szakmunkákra alig reflektálnak a más nyelven íródott szakirodalmak, vagy ha mégis, nem mindig a teljesség igényével, hanem a pillanatnyi tartalmi-szemléleti érdekek mentén. Olyan új megközelítésekre van szükség, amelyek a nemzeti kánonokból kilépve, alap kutatásokra támaszkodva igyekeznek feldolgozni a több ország és nemzet keresztútján található régió történelmét, a korszerű tudományosság eszközeivel „észrevehetővé”, diskurzusképesé tenni a regionális történelmet.

Az első tanulmány szerzője Molnár Ferenc az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Történettudományi Doktori Iskola Új- és Jelenkori Magyar Történelem Doktori Program hallgatója. Kutatási területe Északkelet-Magyarország 19. századi története. Doktori disszertációjában Máramaros vármegye 1848–1849-es eseményeit tervezi feldolgozni, különös tekintettel a törvényhatóság nemzetiségei viszonyaira, valamint had- és egyháztörténetére. A máramarosi lakosság 80 százalékát kitevő görög katolikus ruszin és román nemzetiségű hívek 1848–1849-es szerepének vizsgálata vezette el a kutatót a munkácsi püspökség történetének alaposabb tanulmányozásához. E munka világított rá arra, hogy a témát taglaló szakirodalom nem felel meg a korszerű tudományosság alapkritériumainak. A munkácsi püspökség történetének szakszerűbb ismertetéséhez mindenképpen szükség van új források felkutatására és azok kritikai értelmezésére. Jelen tanulmány ezeket a szempontokat figyelembe véve, levéltári alap kutatásokra támaszkodva igyekeznek részletes és átfogó képet adni arról, milyen lépéseket tett a munkácsi püspökség 1848–1849-ben anyagi gyarapodása érdekében, valamint be kívánja mutatni az egyházmegye világi és az egyházi politikában kezdeményezett érdekérvényesítési szándékait.

A második tanulmány szerzője, Orosz Sándor nemzetközi kapcsolatok szakértő, az Ungvári Nemzeti Egyetemen (2005) és a Budapesti Corvinus Egyetemen (2009) szerzett felsőfokú végzettséget. Kutatási területe, érdeklődése elsősorban az ukrán bel- és külpolitikára, az ukrán nemzeti identitásra és nemzeti eszmére, nemzet- és államépítés kérdéseire, illetőleg az ukrán külpolitika és nemzeti identitás közötti kölcsönhatások elemzésére terjed ki. A szerző jelen tanulmányában áttekinti a határookra vonatkozó ukrán törvénykezést, rendelkezéseket, feltérképezi, hogy a Szovjetunió felbomlása után hogyan rögzültek a határok, és milyen lehetőségekkel rendelkeztek az állampolgárok a külföldre utazást illetően. Kiemelt figyelmet

szenel azon változásoknak, amelyeket a nyugati szomszédok Európai Uni-óba és a schengeni rendszerbe történő beépülése idézett elő. A dolgozat továbbá azt helyezi érdeklődése középpontjába, hogy a Kárpátalját érintő határszakaszokon, azaz szlovák, ukrán és román viszonylatban a korábbi és a későbbi szabályozás gyakorlati megvalósulása és a kettő közötti átmenet folyamata miként alakult, illetőleg milyen következményekkel járt. Az elemzés arra tesz kísérletet, hogy az ukrán törvényhozás, illetőleg statisztikák tükrében összevesse, ismertesse a kárpátaljai határforgalom jellegzetességeit a vasfüggöny eltűnésétől kezdődően egészen napjainkig.

Molnár Ferenc

A munkácsi görög katolikus püspökség az 1848–1849-es események viharában¹

A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye az 1848–1849-es magyar események idején egyedülálló szerepet töltött be a joghatósága alá tartozó, ruszin, magyar és román ajkú népesség által lakott északkelet-magyarországi hátszág biztosításában.² A munkácsi püspökség kötelékében működő görög katolikus papok elitként funkcionáltak a túlnyomórészt írástudatlan ruszin és román parasztság, valamint zsellérség számára. Ezért a nemzetiségi lakosság kontrollálása, olykor lecsendesítése céljából rendkívül fontos volt e klerikális réteg megnyerése a magyar forradalom ügyének.

Az egyházmegye 1848–1849-es történetével foglalkozó meglehetősen szegényes szakirodalom³ főként a püspökség papjainak lojalitását és hazafiasságát emeli ki. Ennek alátámasztására több példát szoktak felhozni. Egyrészt ismertetik, hogy az unitus egyház támogatta a változásokat, Popovics Bazil (Vazul, 1796–1864) munkácsi püspök⁴ pedig felkérte pap-

¹ A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (*Nyelv és kultúra a változó régióban* Kolozsvár, 2011. augusztus 22-27.) *Kárpátalja: változó paradigmák szekciójában* (szervező: Fedinec Csilla, MTA KI) elhangzott előadás írott változata.

² 1848-ban a munkácsi püspökség a következő vármegyék területét foglalta magába: Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros, Szatmár, Szabolcs és Hajdú. Ld. Bendász István: *Az 1848–1849-es szabadságharc és a Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye*. KMKSZ, Ungvár, 1997. 47. o. (továbbiakban: Bendász, 1997).

³ Ilyen munkák például: Hodinka Antal: Adatok a ruszinok 1848–49. évi történetéhez. In: Udvari István (szerk.): *Hodinka Antal válogatott kéziratai*. Vasvári Pál Társaság, Nyíregyháza, 1992. 27–34. (továbbiakban: Hodinka, 1992); Bendász, 1997.; Botlik József: *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997)*. Hatodik Síp Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997. (továbbiakban: Botlik, 1997); Pirigy István: *Görög katolikusok az 1848-as szabadságharcban*. In: Takács Péter (szerk.): *A szabadság Debrecenbe költözött. Tanulmányok 1848/49 történetéhez*. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998. 149–164. (továbbiakban: Pirigy, 1998)

⁴ Popovics Bazil 1837-ben lett a munkácsi egyházmegye püspöke. Görög katolikus megyés püspökként kapott meghívást az 1847–48. évi magyar országgyűlés felsőházába. 1848. augusztus 14-től az elemi oktatási bizottságban tevékenykedett. Szeptember 4-én a 100 fős bécsi küldöttség tagjává választották, de nem vállalta a részvételt. 1849. március 26-tól – a szakirodalom számára ismeretlen okok miatt – fel volt mentve a felsőházban való megjelenéstől. 1849 májusában üdvözölte a Habsburg-ház trónfosztását és a Függetlenségi Nyilatkozatot. Bendász, 1997: 30–31.; Pálmány Béla: *Az 1848–1849. évi első népképviseleti országgyűlés történeti almanachja*. Magyar Országgyűlés, Budapest, 2002. 1071. o. (továbbiakban: Pálmány, 2002); Solymosi József: *Forradalom és szabadságharc Északkelet-Magyarországon 1848–49-ben (Az Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa vármegyék területén történt események)*. Doktori (PhD) értekezés. Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest, 2009. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/solymosijozsef/diss.pdf>. 32. o. [Letöltés ideje: 2010. április 2.] (továbbiakban: Solymosi, 2009)